

L'abella *boneix*

(ALDC, VI, 1524. L'abella *boneix*)

(Les respostes a aquest enunciat apareixen en infinitiu o present d'indicatiu, segons la transcripció feta.)

Bonir (s. XIII), “un abell, fer una remor sorda i contínua” (DIEC), és una var. de *bomir*, originada per dissimilació de labials ([b]...[m] > [b]...[n]), que apareix ocasionalment (*bomix* 145, *bum* 148, *bombonis* 89) i que prové del llat. popular BOMBIRE ‘botzinar, brunzir’, der. de BOMBUS ‘bonior, rondineig’, d’origen onomatopeic, com *bombó*; var. de *bonir* (en PI 3): *bonyix* 99, *bonís* 98, el der. *boneja* 96 i les perifràstiques *fa bonior* 96, *fa bonyor* 99, *fa un bonit* 90. També tenen procedència onomatopeica a partir d’un nucli BRUM-, BRUN-, BRUNY-, BRUNZ-, BUNZ-, BUTZ-: *brumir* (*brum*, *brumint* 123, *brumix* 146, *fer brumit* 133, *fer brumenta* 150), *brunir* (*brun* 76, 82, *fer brunidissa* 76), *brunzir* (*brunz* 44, *brunzen* 61, *brunzeixen* 45, 51, *fer el brunzit* 49; var. *runzeix* 12)/*brunzinar*, *bunzinar* 25, *butzinar* 17, 22, 28, *butzineiar* 33, *butinar* 3. Les var. que parteixen del nucli SUM- provenen del cast. *zumbir* (*sumba* 128, 168, *sumbix* 188); també són resultat d’una interferència amb el cast. *trina* 138 i *trisca* 183. L’alg. *fer muina* 85 és un manlleu al sard *muinare*, *amuinar* ‘murmurar, bonir’ (< llat. vg. MUGINARE).

Igualment imitatius de la remor: *fer burrum* 5, *burrunar* 5, *fer rum-rum* 43, *rum* 77, *fer zum-zum* 67, *zumint* 186, *zum* 171; *romiar* 189, *fer uuuu* 15.

Remor es pot substituir per un sinònim:

fer remor, *fer molta remor* 117, *fer remoreta* 165, *fer ramor* 143, *fer rumor* 141, 185 (< RUMÖRE); *fer ruído* (< cast.); *fer fressa* 1, 18, 30 (postverbal de *fressar* < llat. vg. *FRĪCTIARE); *fer soroll* 90, 93, *fer (menar) soroll* 32, 112, 113 (postverbal de *sorollar*); *fer renou* 74 (s. XVII; compost de *re-* i *nou*, des de ‘agitació, bullícia’); *brugir* (< llat. RUGIRE ‘rugir, bramar’ > cèltic *BRAGERE; *brugix* 105, amb el deverbial *fa brutx* 57); *fa borinor* 50. El soroll pot assimilar-se a un so penetrant provocat per una persona o un altre animal: *ronca* 23, 35, 47, 58 (< RHONCHARE); *rondina* 36 (< probablement d’origen onomatopeic); *xiula* 26, 34, 38 (< SĪBĪLĀRE), *xule* 111 (< *xiule*); *xilla* 106, 156 (< cast. *chillar*), *xila* 137, dissimilació de *chillar*; *crida* 88 (< llat. vg. *CRĪTARE, d’origen onomatopeic); *fa un saluet* 80 (de l’ar., del cant o res monòton dels musulmans, segons Cosme Aguiló, 1996: 139); *fa un tremit* 100 (part. substantivat de *tremir* < TRĒMĒRE); *canta* 155/*fa xant* 83 (< oc.); *grunzir* 119 (< GRŪNNIRE; *grunyen* 164); *burdunar* 7, 9, *burdunejar* 13, der. del fr. *bourdon*.

El mot més fidel al llatí és *bomir/bonir*, arraconat a algunes poblacions, especialment pallareses; la resta de mots, originats o modificats per impulsos onomatopeics, tenen una distribució desigual; la isoglossa *brunzinar/brunzir* és pròpia del cat. or., mentre que *brunir/brumir* ocupa l’àrea de transició entre cat. nord-occ. i val., mall. i men.

L’únic mot normatiu és *bonir*, des del DG_I, 1932, car altres com *brumir*, *brunzir* no hi figuren com específics del concepte analitzat.

